

ИСКУСТВА САД У РАЗВОЈУ МАЊЕ РАЗВИЈЕНИХ ТЕРИТОРИЈА ПРИМЕНОМ МЕРА РУРАЛНЕ ПОЛИТИКЕ - СТАЊЕ И ТЕНДЕНЦИЈЕ

Др Горан Поповић⁸

Rezime

SAD provode autentičnu politiku razvoja male razvijenih područja. Ona ima obelježja visokocentralizovane aktivnosti koju vodi američko Ministarstvo za poljoprivredu - USDA. Pored toga, praksa, programi i legislative su uspostavili centre ruralnog razvoja na nižim, posebno lokalnim nivoima. Kao u svim oblastima društvenog života, Amerikanci su i u sferi ruralnog razvoja snažno finansijski pomogli fundamentalna i druga istraživanja. Kroz njih se još uvek traže globalni pravci i relevantne promene i dugoročnih kretanja. I pak, može se tvrditi da su rastući dispariteti dohodaka, investiranja u infrastrukturu, te debalansirani strukturni odnosi urbanog i ruralnog, već dovoljni razlozi za kreiranje konkretnih inicijativa i strategije razvoja ruralne ekonomije širom Amerike. Američke države samoinicijativno razvijaju različite ruralne programe, a USDA nadgleda, pomaže i koordinira procese razvoja na novim principima. Saveti za ruralni razvoj (SRDC), locirani u svakoj američkoj državi, profilisali su sedam institucionalnih dimenzija politike ruralnog razvoja. Urbana Amerika je prihvatila činjenicu da mora investirati u ruralni deo, kako bi smanjila jaz u razvijenosti, dugoročno izbalansirala nepovoljne bilanse međuvladinih transfera, racionalno investirala u infrastrukturu i sprečila neplanirane demografske prilive u gradove. U odnosu na evropski ruralni model, koji preko skupih makroekonomskih projekata temeljno mehanizuje društvenu i ekonomsku strukturu, američki model je još uvek podređen krupnoj farmerskoj proizvodnji. Dok EU preferira multifunkcionalnost razvoja na ruralnim teritorijama, SAD su još uvek limitirane faktorima koje nameće krupni kapital. I pak, Amerikanci i Evropljani poslednjih godina čine napore u pravcu boćeg razumevanja i usaglašavanja politike ruralnog razvoja, naročito

⁸ Члан Савјета Економског факултета у Бањој Луци

posle liberalizacije tr`i{ta unutar STO i Urugvajске runde. EU nastoji subvencionirawe smestiti u okviru ruralne ekonomije, {to bi joj omogu}ilo povocniju poziciju u okviru STO, dok se SAD takvom pristupu uspe{no opiru, jer je za ameri~ku ekonomiju mesto klasi~ne poqoprivrede jo{ uvek dominantno od kompleksa ruralne ekonomije. Zato se Amerikanci, provode}i autent i~ne mere ruralne politike, jo{ uvek suprotstavqaju evropskom modelu, koji ima za cilj da, pored dubokih strukturnih promena, koncept ruralne ekonomije "zamota u oblantu" neloyalnih subvencija i intenzifikacije poqoprivredne proizvodwe. Sada{wim pristupom SAD obezbe|uju progres u razvoju ruralnog sektora, dok sa druge strane odr`avaju konkurentnost i dominantnu poziciju na svetskom tr`i{tu u poqoprivrednih proizvoda.

Kq~ne rije~i: razvoj, ruralni razvoj, fundamentalna istra`ivawa, institucionalna dimenzija, ameri~ki model, liberalizacija tr`i{ta, neloyalna konkurentnost.

1. Увод

Sjedi wene Ameri~ke Dr`ave autohtono pristupaju razvoju ruralnih prostora. Akceptirawe politike ruralnog razvoja podstaknuto je ~iwenicom da u ovoj zemqi preko 53 miliona qudi `ivi na ruralnim podru~jima. Od tog broja, 16% stanovnika ima godi{we prihode ni`e od najni`ih federalnih primawa. Ruralna Amerika ima 2,5 miliona doma}instava sa niskim standardom. Tome treba dodati jo{ 2,4 miliona u gradovima i 1,2 miliona doma}instava u predgra|ima. ~ak 418,000 doma}instava na ruralnim podru~jima jo{ uvek nije kvalitetno obezbe|eno pitkom vodom. Pored organizovanog provo|ewa ruralne politike na federalnom, dr`avnom i lokalnim nivou, egzistiraju i sekundarne, uglavnom nevladine asocijacije, te ugledni javni i nau~ni radnici koji participiraju u implementaciji razvojne politike na ruralnim podru~jima.

Makropolitiku i strate{ko kreirawe ruralnog razvoja vodi ameri~ko Ministarstvo za poqoprivredu (*United States Department of Agriculture - USDA* sa sedistem u Va{ingtonu). Zadatak *USDA* je stvarawe novih mogu}nosti razvoja i poboq{awe uslova `ivota u ruralnoj Americi. Ovo ministarstvo pokriva ruralnu razvojnu administraciju, administraciju ruralne elektrifikacije, poqoprivredne kooperativne servise i druge organizacije. *USDA* samo u izvesnoj meri zastupa integrisani ruralni razvojni koncept i generi{e nove odnose u zajednicama i regionima, kreira projekte odr`ivosti doma}instava i zajedni~kih funkcija, te unapre|ewe uslu`ne delatnosti i servise na ruralnim podru~jima. Ovo

Ministarstvo obezbeđuje tehničku i finansijsku podršku za ruralni biznis, kooperaciju i stvaranje uslova za podizanje nivoa kvaliteta poslovanja. Svake godine programi ruralnog razvoja iz nadležnosti *USDA* kreiraju i realizuju brojne mikroprojekte otvarajući nova radna mesta na ruralnim područjima. Takvim pristupom, godišnje se unapredi i podigne standard oko 65,000 domaćinstava. Zbog poboljšanja kvaliteta i povećanja broja pojedinačnih projekata *USDA* uspostavlja odnose sa različitim organizacijama pojedinačnih američkih država, ali i sa lokalnim vlastima, privatnim institucijama, neprofitnim organizacijama, kooperativama, farmerima itd. Generalna podrška razvoju ruralne ekonomije u SAD manifestovana je još ranijih sedamdesetih godina XX vijeka. O tome svjedoči i Zakon o ruralnom razvoju iz 1972. godine (*The Rural Development Act*), koji je podsticao univerzitetne i druge istraživačke ustanove na aflijenciju istraživanja ruralne problematike. Za te namene federalna država je odobrila značajna sredstva. Ovaj Zakon je, osim federalnih fondova, ohrabrio države članice da se formiraju vlastite fondove autonomno usmerene ka razvoju ruralnih područja. Takvom politikom nastali su Regionalni centri za ruralni razvoj (*The Regional Rural Development Centers*) sa zadatkom identifikacije i valorizacije ruralnih problema, te inicijativa i koordinirane tekućih razvojnih programa.

Početkom 1970-tih, *USDA* značajno povećava sredstva usmerena na razvoj ruralne ekonomije,⁹ od 1,7 miliona dolara (1970) na 6,3 miliona dolara (1977). Istina, to nisu bila dovoljna sredstva, jer do kraja sedme decenije XX veka ona predstavljaju manje od 5% ukupnih sredstava koja *USDA* izdvaja za istraživanja u agrosektoru. Mnogo značajnije od volumena izdvojenih sredstava je opredeljenje ka implementaciji autentичne razvojne politike na nedovoljno razvijanim prostorima.

Na nivou pojedinačnih država, kao i Federalne vlade SAD, postoje limiti u pogledu nivoa pomoći ruralnim komunama i unapređenju njihove ekonomije. Države mogu kreirati politike koje stimulišu u preduzetima lokalnih inicijativa i obezbeđuju finansijskih sredstava za njihovu realizaciju¹⁰. I pak, komune nije moguće uiniti prosperitetnijim (i pored utvrđene politike i obezbeđene finansijske podrške) ukoliko i njihovi stanovnici ne preduzmu inicijativu i participiraju u rešavanju vlastitih problema. Konkretno inicijative

⁹ *Bulletin of Virginia Polytechnic Institute and State University, Vol. 63/1970.*

¹⁰ Видети више: *Braverman, A. & Guasch, J.L. Rural Credit Markets and Institutions in Developing Countries: Lessons for Policy Analysis from Practice and Modern Theory. World Development, No. 10/11. 1996.* Видети и у: *Adams, D.W., Graham, D.H. & von Pischke, J.D. Undermining Rural Development with Cheap Credit. Boulder, Colorado: Westview Press, 1984.*

za razvoj ruralnih podru~ja, koje predstavqaju osnovu za strategiju ruralnog razvoja { irom Amerike pokre}u se zbog vi { e motiva, me|u kojima su najva`nji:¹¹ (1) Rastu}i disparitet dohodaka; (2) investirawe u infrastrukturu; (3) uticaj liderskih kadrova i (4) lo{ iji kvalitet `ivota ruralnih u odnosu na urbana podru~ja.

The Federal Reserve Bank of Kansas City je osnovala Centar za studije ruralne Amerike, a Kongres Sjedenih Ameri~kih Dr`ava finansiira nacionalni Institut za istra`ivawe ruralne politike (*Rural Policy Research Institute* Ð *RUPRI*) na Univerzitetu Misuri. Obe ove institucije bave se problemima na nacionalnom nivou. Dve administracije krajem XX veka (Bu{ova i Klintonova) posvetile su posebnu pa`wu organizovawu Saveta za ruralni razvoj u svakoj dr`avi (*State Rural Development Council* Ð *SRDC*). Ovaj poduhvat, koji administriira *USDA*, nazvan je Partnerski program ruralnog razvoja (*Rural Development Partnership* program). Dr`avni saveti za ruralni razvoj krajem 2000. godine funkcioni { u u 37 od ukupno 50 dr`ava.¹²

2. Институционалне димензије политике руралног развоја у САД

У оквиру др`авних савета за ruralni razvoj i skristalosalose sedam institucionalnih dimenzija politike ruralnog razvoja i wihove implementacije na nivou svake dr`ave:

- Организације усмерене на пра}ewe i analizu ruralne i komunalne politike u mnogim dr`avama deluju u okvirima др`авних универзитета. У неколико федералних јединица ове организације су под јурисдикцијом владе, док нпр. у Северној Каролини ову делатност обавља приватна, непрофитна организација. Дакле, видљиво је да се лidersка улога мо`е поверити разли~итим институционалним субјектима.
- Др`авне агенције поседују експлицитан мандат у сектору ruralne иницијативе i спрово}ewa локалних акционих програма. У неким др`авима ову функцију вр{и Кооперативна слу`ба (*Cooperative Extention*) преко својих подру~них слу`би (нпр. Вишконсинга 65 оваквих агенција у укупно 70 кантона). И у многим другим др`авима агенције вр{е сли~ну мисију. Нпр. Центар за ruralni razvoj у

¹¹ Видети више: *George McDowell and Karen Mundy: Rural Development Initiatives around the United States, Rural Virginia Prosperity Commission, Briefing Paper, January 18, 2001. p. 1-2.*

¹² *SRDC* нису основани у следећим државама: Алабама, Аризона, Арканзас, Делавер, Џорџија, Хаваји, Кентаки, Луизијана, Невада, Њу Џерси, Род Ајленд, Тенеси и Вирџинија (Видети: *George McDowell and Karen Mundy, op. cit. p.1*).

Virxiniji (*CORD*) prvobitno je obavqao ovu funkciju koriste}i mini-donacije u ciqcu ja~awa lokalnih aktivnosti artikulisanih kao samopomo} (to je odlika svih vrsta kooperativa).

- Legislativne ili druge ruralne koalicije predstavqaju grupe dr`avnih zakonodavnih institucija ili glavnih lobi grupa kao to su op{tinske ili kantonalne asocijacije. Bez obzira na to o kojoj vrsti koalicije se radilo, one su zna-ajne zbog kontinuirane participacije u isticaoju potrebe politike podr{ke ruralnom bira~kom telu.
- Konstituti vne ruralne organizacije izvan vlade osposobqene su da: (1) opremaju i odr`avaju komunikaciju izme|u razli~itih interesnih grupa na taj na~in to koordiniraju privatne, javne i nevladine organizacije i (2) promoviu re{avawe ruralnih problema. Tamo gde su ovakve organizacije privatne ili neprofittne bez dominacije bilo koje politike partije, one efekti vno funkcioni{u tokom du`eg perioda. Takve organizacije koordiniraju aktivnosti preostalih {est instituci onalnih dimenzija politike ruralnog razvoja. Kada su *SRDC* ukqu~eni u sprovo|ewe Programa nacionalnog ruralnog partnerstva, tada efikasno deluju u mnogim federalnim dr`avama.
- Mnoge nevladine organizacije (*Nongovernmental Organizations* *Đ* *NGO*) aktivno deluju u ime ruralnih `iteqa. One su ~esto efikasnije od dr`avnih institucija zbog toga to im je bli`a fundamentalna ruralna problematika. Kada su *NGO* stitmulisane i od strane dr`ave, one postaju motorna snaga razvoja ruralnih podru~ja.
- Firme privatnog sektora zainteresovane su za doprinos razvoju ruralne politike svojim anga`ovawem bilo u diskusijama bilo u konkretnim akcijama.
- Organizacije sposobne i kvalifikovane da prikupqaju novac iz javnih, privatnih i filantropskih izvora respektabilan su faktor razvoja mawe razvijениh podru~ja. U mnogim dr`avama ovu funkciju obavqaju konstituti vne ruralne organizacije izvan vladinog sektora.

I ma slu~ajeva kada jedna od navedenih organizacija obavqa vi{e aktivnosti u oblasti ruralnog razvoja, ali ima i primera kada udru`ene organizacija obavqaju samo jednu razvojnu funkciju. Na primer, neke dr`ave imaju koordinaci onu telo za vladine organizacije, a druge pak za privatne i neprofittne organizacije. U dr`avama gde je aktivni program razvoja usmeren na lokalni nivo, nevladine

organizacije ispoqavaju ve}u podr{ku ili ukqu-ivawe u program, ~esto sara|uju}i me|usobno u akci onim ini cijati vama. Neke dr`avne agencije, ukqu-uju}i i kooperativne slu`be, imaju odgovornost iskqu-ivo za razvoj ruralne ekonomije. Federalna podr{ka Kooperativnoj slu`bi limitirana je u domenu razvoja komunalnih resursa, {to je u iskqu-ivoj nadle`nosti federalne slu`be (*Federal Extention Service*).

U kojoj meri je zastupqeno sedam anal izirani h insti tuci onal ni h dimenzija sprovo|ewa politike ruralnog razvoja u nekim dr`avama SAD, mo`e se vi deti iz pri lo`ene tabel e.

Табела 1: Институционалне димензије за рурални развој¹³

Dr`ava	Konstitutivne organizacije ¹⁴	Aktivne NVO	Kapaciteti analize ruralne politike	Agencije za RR sa lokalnom podr{kom	Ruralni kauzusi ¹⁵	Akteri privatnog sektora	Organizacije za prikupqawe novca
Arkanzas	Ne	Nekoliko	Izvesni univerzitetski kapaciteti	Dr`avna agencija ograni~enih kapaciteta	Ne	Agrobiznisi	Ne
Kentaki	Ne	Nekoliko	Univerzitetski kapaciteti	Kooperativna slu`ba ogran. kap.	?	?	?
Mi~igen	SRR	Nema	Univerzitetski kapaciteti	Kooperativna slu`ba	Nekoliko	Usluge	Ne
Misuri	SRR	Nekoliko	Dobri univerzitetski kapaciteti	Nepoznata kooperativna slu`ba	Nekoliko	Usluge	?
Nebraska	SRR i druge	Nekoliko	Dobri univerzitetski kapaciteti	Nepoznata kooperativna slu`ba	?	?	?
Severna Karolina	SRR	Ekonom. centar za RR	Dobri univerzitetski kapaciteti	Ekonom. centar za RR – ograni~en	?	?	?
Viskonsin	SRR	Nekoliko	Vrlo dobri univerzitetski kapaciteti	Kooperativ. slu`be u 65 kantona	?	Banke, agrobiznis, usluge, kooperativne	Savet za RR

¹³ *George McDowell and Karen Mundy: op. cit. p.2.*

¹⁴ Konstitutivne organizacije osnivaju rezidenti ili predstavnici gласачког тела, или нека друга лица која подржавају овакве организационе форме за развој RE.

¹⁵ Каузуси (*causes*) је термин за скупове чланова одређеног законодавног тела који припадају истој партији, а који се баве предузимањем акција у оквиру тог тела (овде за развој руралних подручја).

Saveti za ruralni razvoj (SRDC) osposobčeni su da kreiraju, osna`uju ili dora|uju politiku ruralnog razvoja nezavisno od egzistirawa drugih ruralnih institucija. U tom smislu, na-in sprovo|ewa politike ruralnog razvoja, akcije i programi na prostoru SAD se razlikuju od dr`ave do dr`ave, kao i wihova kona-na efikasnost. Zbog toga mnogi istra`iva-i apostrofiraju neophodnost ja-awa centralnih institucija planirawa, promocije, koordnacije i monitoringa, odnosno ukqu-ivawa kadrovski opremčeni h istra`iva-kih kapaciteta u makroekonomskom modelirawu ruralne politike i implementaciji programa interventnih akcija. Najzna-ajnja baza centralnih institucija su univerziteti koji se, izme|u ostalog, i zbog svoje dr`avno-strate{ke uloge smatraju nepresu{nim hrestomatskim izvorom i kqu-nim faktorom tehni-ko-tehnolo{kog progresa i razvoja ameri-ko{g dru{tva.

3. Однос урбаног и руралног као полазиште америчког приступа руралном развоју

Bez obzira na ozbičnije zaokrete ka „ruralnom svetu” (koji ne podrazumeva samo farmere) u SAD-u je jo{ uvek aktuelna urbano-ruralna dilema, odnosno pitawe za{to i kako urbani svet treba da brine o prosperitetu ruralnog kompleksa. U tom smislu, po-etkom XIX veka preovla|uje mi{qewe da stanovnici prosperitetnih urbanih delova Amerike treba da brinu o ekonomskim uslovima ruralnih podru-ja iz vi{e razloga, me|u kojima su najva`niji sqede}i:¹⁶ (1) zaostajawe ruralnih podru-ja multiplicira dodatne tro{kove; (2) takozvana urbana „potklasa” u velikoj meri je rezultat lo{e politike ruralnog razvoja; (3) optimalna veli~ina jednog grada za investitore je ve}a od wegovog demografskog potencijala; (4) prosperitetno ruralno podru-je nudi atraktivno tr`i{te za robe i usluge urbanog bižnisa.

Kao potvrda da zaostajawe ruralnih podru-ja izi skuje kontinuirane tro{kove, navodi se ~iwenica da Vlada neizbe`no transferi{e kapital iz urbanih u ruralna podru-ja. I ako o tome nema preciznih podataka, ipak se mo`e konstatovati da su ovi transferi veliki. Na osnovu raspolo`ivih podataka Delegatskog doma, Komisija za prosperitet ruralne Virxinije kvantifikovala je realizovane

¹⁶ Видети више: *Jim Hite, Urban/Rural Dilema or Why Should Urban Virginia Care about Rural Prosperity, Horizons, Vol. 13 Nov./2001, a publication by the Rural Economic Analysis Program (REAP) in the Department of Agricultural and Applied Economics and the College of Agriculture and Life Sciences at Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.*

me|uvladi ne transfere. Podaci za 1998. god. potvr|uju da je 46 rural ni h i 14 admi ni strati vno-pravni h jedi ni ca dobi lo 359 mi li ona dolara vi { e iz Zajedni -kog trezora nego { to su u wega uplatile. Sa 59 admi ni strati vno-pravni h jedi ni ca koje dobijaju vi { e nego { to su doprinele, ostali h 77 jedi ni ca dobija mawe nego { to su mu uplatile kroz porez na li -ni i korporativni dohodak i porez na promet roba i usluga. U ovih 77, ukqu-ene su rural ne i urbane jedi ni ce, gradovi i kantoni sa popul acijom od 4,3 mi li ona u 2000. godi ni , { to iznosi 60% ukupnog stanovni { tva Vi rxi ni je. Neke admi ni strati vno-pravne jedi ni ce na severu dr ` ave dopri nose vi { e od 1000 dolara *per capita* (u jednoj i vi { e od 2000 dolara) i znad onoga { to je upla } eno u trezor. Jaz *per capita* dohotka i zme|u rural ni h i urbani h admi ni strati vno-pravni h jedi ni ca konti nui rano raste. Na pri mer 1969. godi ne on je iznosi o oko 1300 dolara, da bi 1998. godi ne dostigao iznos od gotovo 10.000 dolara.¹⁷

Kada se razmatra hi poteza o nastanku urbane „podklase”, u kontekstu rural ne klasi fikacije, ona se bazi ra na vekovnoj tradi ciji rural ni h doma} i nstava i -i weni ci da one imaju ve} u stopu natal iteta u odnosu na urbane porodi ce. I storijski, ve} i na gradova ni je imala dovoqan pri rodni pri ra{ taj da bi odr ` ala stabi lan ni vo popul acije. Otuda se mi gracije iz rural ni h u urbana podru-ja javqaju ve} sami m nastankom gradova. Ukoli ko rural na podru-ja nude male ili ni kakve ekonomske mogu} nosti, qudi } e ih tra ` iti u gradovima. Stoga je urbani svet zainteresovan za ekonomske mogu} nosti rural ni h suseda, posebno u situaciji kada postoji disproporcionalno veliki broj novi h stanovnika koji ni su osposobqeni za produktivnu parti cipaciju u gradskoj privredi. Sve ovo upu} uje na ozbi qnost promi { qawa o optimalnoj veli -ini grada i wegovog tr ` i { ta. Rural na ekonomija, sposobna da svoju popul aciju dr ` i daqe od urbani h centara, daje veliki doprinos optimalnom razvoju urbani h centara. Savremena i stra ` ivawa o optimalnoj veli -ini gradova potvr|uju da (u uslovi ma postoje} e tehnologije i institucional ni h kapaciteta) oni mogu postati prenaseqeni i di sfunkcionalni. Dakle, optimalna veli -i na jednog grada je li mi ti rana wegovom razvojnom orijentacijom. Mada su mnogi gradski rezidenti investitori, neki od onih koji snose tro{ kove rasta grada ni su wegovi beneficijenti. Redukovawe i mi gracije iz rural ni h oblasti stvarawem atrakti vni jih ekonomski h mogu} nosti u rural nom susedstvu je prvorazredan interes urbani h rezi denata. Zato je potrebna i ntervencija dr ` ave kroz javnu poli ti ku, jer di rektne restri kcije na relaciji rural na-urbana mi gracija ni su

¹⁷ Jim Hite, op. cit. p.1.

kompatibilne sa principima slobodnog društva. Zato se adekvatni mehanizmi politika, koje ubrzavaju ruralni prosperitet mogu ublažiti, odnosno uiniti mawe bolnim tendencije tržišnih snaga koje prouzrokuju rast gradova iznad njihove optimalne veličine.

Resursi ruralnih područja u velikoj meri determinišu tražnju za robama veletrgovine, kao i lokalnih i regionalnih usluga koje omogućavaju gradu da funkcioniše i napreduje na principu, što veći raspoloživi dohodak u ruralnoj oblasti, to boći gradski biznis. Dakle, jedan od prirodnih akceleratora prosperiteta američkih gradova nalazi se na ruralnim područjima. U stvari, reč je o kauzalitetu interesa urbanog i ruralnog koji se ogleda u sledećem: (1) jaki regionalni gradovi obezbeđuju usluge potrebne za kritičnu razvojnu masu, koju ruralna područja, sa razumenom populacijom, ne mogu dostići; (2) prosperitetni regionalni gradovi otvaraju nove tržišne prostore za specijalizovane ruralne proizvode; (3) rastući gradovi obezbeđuju mogućnosti zapošljavanja ruralne populacije.

Kritična masa gradova obično podrazumeva određavawe zajedničkih troškova na nižem nivou. U tom smislu je najvažnija je tzv. ekonomija obima, pri čemu je redukcija prosečnih troškova rezultat tri faktora: (1) povećawe veličine firme; (2) povećawe broja firmi koje nude slične proizvode upoređene jedne sa drugim; (3) povećawe broja sličnih ekonomskih aktivnosti koncentrisanih na datom mestu. Primarni ekonomski uslov rasta gradova jeste obezbeđewe kritične mase i redukovawe troškova po korisniku infrastrukturnih i komunalnih usluga. U kojima se obezbeđuju direktna sučavawawa mehanizmi poslovni aktivnosti, ali i tržišta koja su podrška razvoju specijalizovanih profesija kao što su: pravni zastupnici, knjigovodstveni revizori za ekspertize, specijalisti u domenu medicine, stručwaci za reklamu i marketing, konsultanti i sl. Od posebnog značaja je to što gradovi predstavljaju finansijske centre¹⁸. Veliki urbani centri pružaju šansu da se specijalizovana i mala poćopri vredna gazdinstva razvijaju ponudom svojih proizvoda, zadovoljavajući potrebe urbanih potrošača. Svaki rastući grad otvara nove tržišne mogućnosti za inovativne preduzetnike koji imaju deće i energiju da investiciju moguće i uskoro iskoriste.

Američki gradovi još uvek obezbeđuju mesta gde se mogu zaposleni od regionalne populacije mogu biti produktivno zaposleni od regionalne zajedno benefi ćiraju oba područja – metropolitno i ruralno. S druge strane,

¹⁸ Видети више: Adams, D.W. *The Conundrum of Successful Credit Projects in Floundering Rural Financial Markets. Economic Development and Cultural Change*, No. 2., 1988. Vi deti i u: Bhatt, V.V. *On Financial Innovations and Credit Market Evolution. World Development*, No. 2., 1988.

neke od ameri~kih dr`ava koriste poreske olak{ice kako bi poqe interesovawa investitora preusmerile ka ruralnim podru~jima, druge se orijenti{u na izgradwu moderne telekomunikacione tehnologije u ruralnim oblastima itd. Programi podsticawa zajmodavaca dakapitalu~ine dostupnim nosiocima malog biznisa, tako|e se uspe{no sprovode u mnogim dr`avama. Naravno, ni jedan od ovih programa sam po sebi ne predstavqa najbolje re{ewe problema ruralne Amerike, ve} sinergetski trasi raju put kojim se ruralnim podru~jima ukazuju {anse za ekonomski i socijalni prosperitet.

4. Искуства САД у провођењу политике руралног развоја

Budu}i da u SAD jo{ uvek nije dovr{en jedinstven model razvoja ruralne ekonomije, interesantna su iskustva preduzetih mera u nekim ameri~kim dr`avama. U tom smislu upe~atqiva su dva pozitivna primera, Masa~usets i Virxinija.

U dr`avi Masa~usets problematika ruralnog razvoja istra`uje se u okviru Komunalnih tehnolo{kih centara (*Community Technology Centers*).¹⁹ Centri su osnovani u ruralnim delovima ove ameri~ke dr`ave sa osnovnim ciljem da podr`e razvoj ruralnih podru~ja. Oni su locirani u ruralnim regionima, snabdevani telekomunikacionom i kompjuterskom opremom i servisima prilago|enim i specijalizovanim za razli~ite vrste sektorske podr{ke. Ruralni tehnolo{ki centri predstavqaju originalan i savremen pristup razvoju, koji na ruralnim podru~jima stimuli{e ne samo provedewe politike ruralnog razvoja, ve} podr`ava uvo|ewe i primenu modernih tehnologija. Pored konkretnih projekata ovi Centri obezbe|uju neophodne, pre svega, stru~ne i poslovne informacije za stanovnike ruralnih regiona. Kontinuirani razvoj mre`e za podr{ku, razmena informacija, saveti, sugestije i pomo} stanovni{tvu i firmama veoma su po`eqni i korisni. Ve}ina Centara finansira se sa vi{ih nivoa, iako neki od njih mogu postati profitabilni i pre}i na samofinansirawe. Zajedni~ki tehnolo{ki centri se mogu u kasnijem periodu razvijati i do nivoa diversifikacije. Veliku podr{ku Centrima ~ini edukacija lokalnog stanovni{tva kroz institucije za permanentnu obuku i edukaciju.²⁰ Komunalni tehnolo{ki centar u pravilu je lociran u

¹⁹ Ови Центри за рурални развој су обједињени у јединствену институцију на Масачусетс Универзитету.

²⁰ Рурална едукација представља предуслов за адекватан развој економије руралних подручја. Досадашња пракса у многим земљама развијеног света је показала да је, поред одговарајуће стратегије и обезбеђења довољних износа средстава за финансирање,

sredi { tu regi ona, odakle pored telekomunikaci one funkcije, pru` a raznovrsne i nf ormacije relevantne za razvoj rural ni h podru-ja.

Da bi se shvatio zna-aj koji dr`ava Masa-usets pri daje problemati ci ruralnog razvoja treba ista}i i druge dr`avne mere me|u koji ma je i ti polo{ ko def i ni sawe rural ni h podru-ja.

S obzi rom na ~i weni cu da se radi o dr`avi sa razvi jenom pri vredom, apsolutno i relati vno vi soki m dru{ tveni m proi zvodom po stanovni ku, kcu-no je da se { to preciznije def i ni { e wena „ruralnost”. Prema *E.Bruce i Cristopher J. Campbell* u studiji *Rural Massachusetts “A stati- stical overview”*, ruralno se def i ni { e na osnovu odnosa stanovni { tva i teri torije. I ndikator koji najboqe precizi ra i pri bli `ava ocenu o ruralnosti pojednog podru-ja, odnosno regi ona je naseqenost stanovni { tva po jednoj kvadratnoj mi qi.²¹ Tako se npr. naseqenost mawa od 500 stanovni ka po kvadratnoj mi qi smatra ruralnom. Prema takvi m merewi ma, 190 od 351. grada u Masa-usetsu su ruralni. Takva merewa pokazuju da 16% popul acije ` i vi na rural ni m podru-ji ma. Ali, ono { to je posebno i nteresantno, ovi stanovni ci su naseqeni na 65% od ukupne dr`avne teri torije. Kada se uzme u obzi r ovako vi sok procenat dr`avne teri torije obuhva}ene ruralni m regi oni ma, jasno je zbog ~ega se u Masa-usetsu daje veliki zna-aj konceptu ruralnog razvoja. Kori { }ewe pri rodnih resursa, pre svega poqopri vrednih, { umskih i mi neralnih je osnovni vektor forsirawa ruralne politike na dr`avnom nivou. I pak, primarni princip implementacije ovakve razvojne poli ti ke je uravnote `ewe gusti ne i stope naseqenosti na ovim prostorima, { to ~ini jedan od kcu-nih preduslova kori { }ewa pri rodnih resursa. Primer Masa-usetsa veoma je karakteristi ~an po vi sokoј pozici ji koju, u sklopu ukupne strategije ekonomskog razvoja, ima ruralni razvoj.

Vi rxi ni ja predstavqa dobar uzor bri ge o razvoju rural ni h podru-ja. To se potvr|uje, izme|u ostalog, i nsti tucionalizacijom u domenu nau~noi stra` i va-ki h akti vnosti iz koji h rezul ti raj u programi razvoja ruralne ekonomije. Jedan od takvi h programa je i Program ekonomske anali ze rural ni h podru-ja (*Rural Economic Analysis Program* **REAP**), koji je utemeqen na nau~noi stra` i va-koј akti vnosti iz domena ruralne

квалитет и квантитет кадрова (који су у могућности да ефикасно реализују предвиђене пројекте и задатке у руралним регионима) један од кључних фактора ефикасности провођена концепта **IRR** и мера руралне политике.

²¹ Gustina naseqenosti je samo jedan od { est indikatora koji se prema navedenoј studiji primewuju u ovoj ameri-koј dr`avi. Ostali indikatori se odnose na stawe i kori { }ewe zemqi { ta, stawe demografskog faktora, dru{ tvenog proi zvoda i bogatstva, zaposlenosti, te stawe ekonomske aktivnosti, stambenog fonda i formi dr`avne uprave.

ekonomije u Virxiniji.²² Ovaj program fokusi ra tri podru-ja ruralnog sveta: (1) Konkurentnost agropri vrede; (2) ruralni i komunalni razvoj; (3) prirodne resurse i `ivotnu sredinu. U mnogim slu-ajevima ova poqa istra`ivawani su razdvojena i nezavisna. Naprotiv, ona su usko povezana na dr`avnom, ali i regionalnom nivou.

Tradicionalni pristup analizi alternati va opstanka svodi se na mogu}nosti proizvo|a-a da konkuri { u na tr`i { tu. U okvi ru REAP-a istra`ivawa su usmeravana ne samo na efekte konkurentnosti, ve} i na probleme `ivotne sredine. To su upravo ona podru-ja koja su kompleksna, odnosno povezana u okvi ru ovog istra`iva~kog programa. U istra`ivawa usl ova pove}awa konkurentnosti ukqu-ene su nove ideje kroz tzv. „fil tri rawa konkurencije” proizvodnih procesa.

Ruralni i komunalni razvoj, svedeni na ekonomsko blagostawe i kvalitet `ivqewa u ruralnim zajednicama Virxinije, uslovqeni su nizom faktora kao { to su: ekonomski razvoj, pristup javnim uslugama, sposobnosti ruralnih lidera i efektivne komunikaci one veze sa sve ve}im globalnim tr`i { tima. Ovim op{ te-uslovni m faktori ma razvoja ruralnih komuna istra`iva~i u okvi ru *REAP*-a prikqu-uju dodatne aktivnosti kojima se kompletira zna~aj { ireg poimawa ruralne ekonomije u funkciji vitalnog odr`awa ruralnih podru-ja. Me|u ovim aktivnostima isti ~u se slede}e: (1) Dostupnost zdravstveni h usluga; (2) alternativni na~ini finansirawa javnog obrazovawa; (3) podr{ ka prodoru novih biznisa prema `eqama i potrebama odre|ene ruralne zajednice; (4) na~in kori { }ewa poreza na zemqi { te; (5) upravqawe otpadom u skladu sa o~uvawem `ivotne sredine i (6) istra`iva~ki rad i obrazovawe u skladu sa potrebama ruralnih zajednica. Prirodni resursi i problemi `ivotne sredine predstavqaju veliki izazov za istra`iva~e moderne ruralne ekonomije. U tom smislu Ruralna Virxinija se tretira kao uspe{ na laboratorija na teritoriji SAD. Stoga se u okvi ru *REAP*-a posve}uje posebna pa`wa obrazovawu istra`iva~a, koje bi pomoglo zemqovlasnicima u prilago|avawu programu promena. U istra`iva~kom anga`ovawu zna~ajno mesto zauzima novi pristup regionalizmu, koji ~ini osnovu savremene strategije razvoja ruralne ekonomije u Virxiniji.²³ Razlozi za dono{ ewe regionalne strategije ukqu-uju raspodelu fiksni h tro{ kova infrastrukturnih ulagawa kao { to su sistemi za kori { }ewe voda, puteva i deponija za odlagawe otpada. Zajedni ~ki m radom se obezbe|uje

²² *REAP* ima svoje glasilo pod naslovom „*The State of Rural Virginia*” in the Department of Agricultural and Applied Economics and the College of Agriculture and the Life Sciences at Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.

²³ Видети више: Wayne Purcell and Karen Mundy, *Reconfiguring „Regionalism” in Rural Virginia, Rural Virginia Prosperity Commission, Briefing Paper, January 8, 2000.*

kritična razvojna masa koja nedostaje ruralnim zajednicama. Prihvatajući novi pristup regionalizmu otvorene su različite mogućnosti razvoja ruralnih područja. Umesto klasične regionalizacije (bazirane na administrativnim kriterijumima) za strategiju ruralnog razvoja je korisniji pristup po kome se razvojne faze ruralne ekonomije ne moraju striktno vezivati za susedne kantone ili naseља. Glavni interesna povezivawa, bazirana na savremenoj tehnologiji, pomaže ruralnim zajednicama da pronalaze boće naćine plasirawa roba i usluga na bliska i udaljena trćića. Za razvoj i ćirewe novog koncepta ruralnog regionalizawa znaćajnu ulogu ima Centar za ruralni razvoj na nivou drćave. U fokusu istraćivawa ovog Centra je ekonomski razvoj ruralnih komuna, koji identifikuje opcije povezivawa ruralnih teritorija. Ovakvo usmeravawa ruralnog razvoja i stimulisawa lokalnih vlasti na zajednićke aktivnosti nije jednostavno ni lako. Za to je potrebno snaćno liderstvo i promovisawa novog pristupa ruralnom razvoju ćirom zemće.

Razvoj ruralne ekonomije na prostoru pojedinih drćava kao i na nivou Federalne vlade, pored vizioniranih dometa ima i brojna ogranićewa. Koji su to limiti kada su u pitanju pojedine drćave, odnosno federalni nivo SAD, najboće se moće videti na primeru Virćinije. U ovoj drćavi deluje Komisija za prosperitet ruralne Virćinije (*Rural Virginia Ā Prosperity Commission*). Ova komisija ima zadatak da istraćuje uslove ruralnog prostora i da predloći dugoroćnu strategiju koja poboććava standard ruralnih stanovnika. Komisija za prosperitet ruralne Virćinije, kao i sve institucije ove vrsta u SAD, nastoje prevazići limite tako ćto preduzimaju aktivnosti sa promptnim uticajem na ruralne komune. Neke institucionalne forme, kao ćto je Savet ruralnog razvoja na nivou mnogih drćava, obićno deluju u svojstvu brokera koji sprovode razvojne programe u ruralnim područjima. Dometi delovawa drćavnih institucija u domenu podrćke razvoju ruralne ekonomije mogu se videti na primeru Komisije za prosperitet ruralne Virćinije. Ukljućujući se u akcije na nivou drćava, Komisija direktno utiće na blagostawa ruralnih zajednica i to u nekoliko područja:²⁴

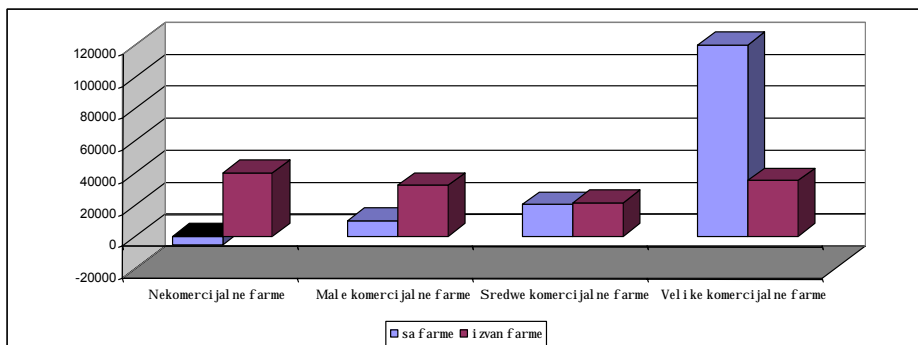
- *Infrastruktura*: (1) putevi i drumski saobraćaj; (2) elektrićna energija; (3) telefon; (4) internet; (5) voda i kanalizacija; (6) javne zgrade za ćkole i vladine usluge.

²⁴ George McDowell and Karen Mundy: *Limits of State and Federal Government to Help Rural Communities Prosper*, Rural Virginia Prosperity Commission, Briefing Paper, December 14, 2000.

- *Lokalna uprava – nadle`nost i ograni`ewa:* (1) sakupqawe pri hoda i opcije prikladne za ruralne komune; (2) planirawe mera za kori{ }ewe zemqi{ ta i uti caj lokal ni h komuna. (3) mere kontrole rasta u nadle`nosti lokal ni h zajedni ca; (4) fleksi bilnost u prilago|awawu dr`avne i federalne regul ati ve lokal ni m usl ovi ma, na primer dr`avne i federalne speci fikacije o mostovi ma koje su ponekad potpuno neodgovaraju}e rural ni m putevi ma.
- *Tehni`ka pomo} i intervencija zajednice:* (1) tehni`ka pomo} lokal ni m vlasti ma o razvoju komuna i menaxment lokalne uprave; (2) istra`ivawe i informisawe u vezi sa problemima lokalne uprave i wenog menaxmenta u ciqu ostvarewa speci fi`nije i efektivnije tehni`ke pomo}i; (3) intervencije koje obezbe|uju, podsti`u ili pove}avaju razvoj zajedni ce;
- *Resursi privatnog sektora:* (1) pristup i nvesti ci oni m { ansama i tr`i { ti ma kapi tal a; (2) i nvesti rawe u infrastrukturu kao { to su npr. telekomuni kacije.

5. Сличности и разлике између САД и ЕУ у приступу решавања развојних проблема на руралним територијама

Budu}i da je “ruralni problem” u razvijeni m zemqama ozbi qnije pokrenut tokom pregovora o liberalizaciji svetskog tr`i { ta poqopri vredni h proi zva (Urugvajska runda) logi`no je { to je mesto poqopri vrede u ruralnoj ekonomiji postalo centralno pitawe rasprava izme|u dva najja`a aktera svetskog tr`i { ta poqopri vredni h proi zva – izme|u EU i SAD. I nteresi Amerike i Evrope u domenu za{ tite poqopri vrede kao sastavnog dela ruralne ekonomije su razli`iti, iskqu`ivo zbog karaktera organizacione strukture agropri vrede. U Americi poqopri vreda po`iva na velikom agrobiznisu koji se motivi { e merama agrarne politike. Evropska Uni ja je pri rodnom prostora vi { e upu}ena na porodi`no gazdi nstvo koje veliki deo pri hoda ostvaruje radom izvan poqopri vrede, `ime promovi { e preorijentaciju agrarne na rural nu poli ti ku. Zastupqenost pri hoda iz rural ni h nepoqopri vredni h akti vnosti u ukupnom dohotku ameri`kih farmera di rektno je povezano sa veli`inom farme. O tome svedo`e pokazateqi pri lo`enog grafi kona.

Графикон бр. 1: Извори прихода пољопривредних произвођача у САД према величини газдинства²⁵

Уочиво је да велике (специјализоване) комерцијалне фарме далеко мањи део својих прихода остварују од непољопривредних (руралних) активности. Код средње комерцијализованих фарми ова два извора прихода су готово изједна-ена, док код малих комерцијалних фарми знатно преовлађује доходак изван фарме. Код некомерцијалних фарми доходак домаћинства се остварује скоро искључиво из делатности изван власти те фарме.

Да би заинтересовани субјекти били у могућности да се ангажују у одрживом развоју руралних подручја потребно је да владине институције предузму адекватне мере попут оних на којем пољива **LEADER** иницијатива²⁶ Европске Уније: (1) иницијатива „одождо на горе” базирана на иновацијама; (2) концепт базиран на руралном сектору и децентрализацији управљава финансијским средствима која су намењена овим подручјима. Захваљујући оваквом приступу, остварена је значајна повратна спрега коришћења према институцијама, која потврђује да су напори овако дефинисаних односа дали очекиване резултате. У контексту суочавања америчког приступа развоја руралне економије са европским концептом не изоставља се ни садржај на Агенде

²⁵ Весна Поповић: Европска аграрна подршка и одрживи рурални развој, докторска дисертација, одбрањена на Економском факултету у Београду, октобар 2002. стр. 24

²⁶ **LEADER** *Ð Liasons entre actions de developpement de l'economic rurale* (Развој руралне економије кроз интегралне пројекте). Послије промоције Програма **LEADER** он се средином деведесетих година прошлог века развија у нове пројекте **LEADER II** и **LEADER III**.

2000²⁷, naro~i to onaj deo u kojem je fokusi rana mul ti funkci onal nost evropske poqopri vrede.

Kroz Program istra`ivawa odr`ive poqopri vrede i obrazovawa (*Sustainable Agriculture Research and Education* Ð *SARE*) pri Ministarstvu poqopri vrede (*USDA*) izu~avaju se razli`iti modeli funkci oni sawa poqopri vrede, u formi fundamentalnih nau~nih i stra`ivawa. Buxet ovog nau~nog programa (13 mi li ona dolara za 2000. god.) je, bez sumwe nedovoqan, s obzi rom na to da se radi o strate{ kom vladi nom programu.²⁸

Zna~ajni je strukturne promene u okvi ru ameri ~ke poqopri vrede (koje i maju izvesne odlike ruralne poli ti ke) krajem XX veka odnose se, pre svega, na podru~je trgovine i konzervacije. U vezi sa takvom poli ti kom je donesen Zakon o konzervaciji (*Conservation Security Act*) u kome je promovisana konzervacija zemqi { ta i drugi h povezani h resursa. Zakon predla`e da farmere treba ohrabrivati za gazdovawe u svojstvu racionalnih doma}ina kako bi ostvarivali { to boqe ekonomske pri nose uz anga`ovawe u prakti ~noj konzervaciji. Program konzervacije prirodnih resursa (*Natural Resources Conservation Program*) se sprovodi preko specijalizovanog Servisa unutar *USDA*. Sli ~no *Leader*-ovoj inicijativi u EU, ovaj program je baziran na povratnoj sprezi farmera i slu`be locirane u Ministarstvu poqopri vrede. Mada u Americi ovaj pristup ne nazivaju „mul ti funkci onal nost poqopri vrede” (kao u EU), mnogi istra`iva~i smatraju da bi farmeri morali bi ti kompenzovati za „javnu dobrobit” koju oni obezbe|uju dru{tvu.

Za ispravqawe { teta koje su rani je u~i wene na obradi vom zemqi { tu sprovodi se Stimulativni program za{ ti te kval iteta `i votne sredi ne (*Environmental Quality Incentive Program* Ð *EQIP*). Insi sti rawem na wegovoj { iroj primeni nagove{ tava se napu{ tawe dosada{ weg tradi ci onal no-f okusi ranog robnog programa. Ovaj program insi sti ra na kompletnom prei spi ti vawu prakse u poqopri vredi i korekcijama koje bi dovele do podizawa kval iteta zemqi { ta. Zahtevi za promene agrarne poli ti ke ~esto promovii u malo porodi ~no gazdi nstvo, koje bi

²⁷ 1997. godine Saвет Европе je, na predlog *Jacquesa Santera* usvoji o AGENDU 2000, kao osnovu za reformu *CAP* (Zaјedni che agrarne poli ti ke), чиме су отворене нове перспективе у руралној развојној политици Европе. Основни циљ ове реформе, која је прихваћена у Берлину 1999. године, био је да се *CAP* унапред прилагоди проширењу Уније на Исток како би се то проширење учинило могућим.

²⁸ Овај став изнео је *Jill Auburn*, руководилац Националног програма у *USDA* (*SARE* програм) на Конференцији о улози пољопривреде у руралном развоју (*EU-US Conference on the Role of Agriculture in Rural Development, Washington 13-15 November 2000*), *webpage DC Development* Ð *Rural Development and Food Security*.

uz određene mere podrške moglo da prevaziđe konflikte sa velikim korporacijama u agrosektoru.

Amerikanci i Evropljani poslednjih godina nisu značajne napore u pravcu boćeg razumevawa i usaglaćavawa politika ruralnog razvoja i weni h instrumenata. Nema sumwe da se EU i SAD su-eqavaju sa sli~nim problemima vezanim za ruralna podru~ja. Jedino što ih razlikuje jeste percepcija zna~aja ovih problema i izbor puteva za wihovo rešavawe. Mada Amerikanci još uvek stidqivo koriste termin „multifunkcionalnost”, ipak sve više priznaju motive i logiku koji stoje iza ovog termina. Naime, u EU isto kao i u SAD agrarna politika je dizajnirana na ekonomskoj efikasnosti u poqopri vrednom sektoru, ali Evropljani podstiču i wegovu društvenu komponentu, koja ima za cilj o~uvawe životne sredine i kulturnog nasleja. Stoga se postavqa krucijalno pitawe²⁹: „Mo`eli ruralni razvoj u Americi biti nešto više od nerazgovetnih re~i koje zakonodavci i drugi akteri upotrebljavaju, kako bi pokazali da oni bar misle o poqoprivredi na druga~iji način nego što je to slu~aj u tradici onalnim robnim programima?” Prema tome, prava su-eqavawa razli~itih pristupa bi mogla da “zaseju seme koje bi omogu}ilo ruralnom razvoju da izraste u nešto što se mo`e zna~ajnije inkorporirati u ameri~ku i evropsku agrarnu politiku”³⁰ U tom smislu su interesantne najnovije transatlantske paralele u domenu ruralnosti koje imaju dva cilja: (1) da poka`u kako evropski i ameri~ki stavovi prema ruralnom razvoju nisu toliko razli~iti koliko deluje na prvi pogled; (2) da prezentiraju koncepte “multifunkcionalne poqoprivrede” (koja krajem XX veka ~ini osnovu evropskog pristupa ruralnom razvoju) kao vizi onirani model razvoja na obe strane Atlantika. Ovako postavqeni ciljevi proizilaze iz ~iwenice da su problemi ruralnih podru~ja u EU i SAD narastali rapidno i mawe-više na sli~an način, mada je filozofija i politika reagovawa na ove fenomene razli~ita. Zbog toga je uputni je da se danas razmewuju i usaglaćavaju stavovi o modelu ruralnog razvoja, nego da se konfrontiraju debate o problemima trgovine unutar *STO*.

Sa druge strane, postoje mišćewa da Amerikanci nemaju problema sa „ruralnim mišćom” evropskog tipa, gde navodno intenzivna farmerska proizvodwa na velikim posedi ma „ne ugro`ava seosku idilu,

²⁹ Ovo питања je postavio renoimirani novinara *Roger Bernard* koji redovno prati *Professional Farmers of America (Pro Farmer)*.

³⁰ Na ovaj način Roger Bernard je sumirao svoja gledaња na odrjanu *EU-US Conference on the Role of Agriculture in Rural Development*, op. cit. p. 4.

arhitekturu i pejza`".³¹ Ovakvi stavovi se obi~no povezuju sa diskusijama oko regulisawe subvencionisawa cena poqoprivrednih proizvoda, pri ~emu Amerikanci insistiraju na liberalizaciji svetskog tr`i{ta. Evropqani se, me|utim, ve{to suprotstavqaju ovako radikalnim pristupima, nadaju}i se da }e SAD i EU mo}i da kooperiraju u budui m pregovorima u vezi sa liberalizacijom tr`i{ta unutar STO, tako {to }e istovremeno osigurati uva`avawe drugih prioriteta za poqoprivredu i ruralna podru~ja. U tom kontekstu je ruralni razvoj vi|en kao „drugi stub” agrarne politike. Te{ko je poverovati da su Amerikanci danas spremni na {iroko prihvatawe ovakve argumentacije za visoke subvencije agrarnog sektora EU, makar to bilo ve{to „zavijano u oblantu” poli ti ke ruralnog razvoja.

Zakqu~ak koji proizilazi na osnovu paralelnog prikaza transatlantskih pristupa tretmanu ruralne ekonomije bi mogao da bude slede}i: EU nastoji da poqoprivredu smesti u okvire ruralne ekonomije po osnovu ~ega bi branila svoje subvencionirawe poqoprivrede u STO; Amerikanci se prili~no uspe{no opiru Evropqanima jer je za wih mesto poqoprivrede daleko va`nije od kompleksa ruralne ekonomije, koju Evropqani „zamotavaju u oblantu” koncepta intenzi fikacije poqoprivrede. Za SAD }e i ubudu}e biti od strate{kog zna~aja tr`i{te poqoprivrednih proizvoda i konzervacija zemqi{ta kao va`nog resursa visoko komercijal i zovanog agrobitni sa.

Литература:

1. *Bulletin of Virginia Polytechnic Institute and State University, 1970.*
2. *Braverman, A. & Guasch, J.L. Rural Credit Markets and Institutions in Developing Countries: Lessons for Policy Analysis from Practice and Modern Theory. World Development, No. 10/11, 1996.*
3. *Adams, D.W., Graham, D.H. & von Pischke, J.D. Undermining Rural Development with Cheap Credit. Boulder, Colorado: Westview Press, 1984.*
4. *George McDowell and Karen Mundy: Rural Development Initiatives around the United States, Rural Virginia Prosperity Commission, Briefing Paper, January, 2001.*
5. *Jim Hite, Urban/Rural Dilema or Why Should Urban Virginia Care about Rural Prosperity, Horizons, Nov. 2001.*
6. *Adams, D.W. The Conundrum of Successful Credit Projects in Floundering Rural Financial Markets. Economic Development and Cultural Change, No. 2, 1988.*

³¹ Видети више: Весна Поповић, оп. сит. стр. 24.

7. *Bhatt, V.V. On Financial Innovations and Credit Market Evolution. World Development, No. 2, 1988.*
8. *„The State of Rural Virginia” in the Department of Agricultural and Applied Economics and the College of Agriculture and the Life Sciences at Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg (vlasti to glasi lo REAP).*
9. *Wayne Purcell and Karen Mundy, Reconfiguring „Regionalism” in Rural Virginia, Rural Virginia Prosperity Commission, Briefing Paper, January 8, 2000.*
10. *Vesna Popovi}: Evropska agrarna podrška i održivi ruralni razvoj, doktorska disertacija, odbravljena na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, oktobar 2002.*
11. *Jill Auburn, izlaganje rukovodioca Nacionalnog programa USDA (SARE program) na Konferenciji o ulozi poljoprivrede u ruralnom razvoju (EU-US Conference on the Role of Agriculture in Rural Development, Washington 13-15 November 2000.), webpage DC Development & Rural Development and Food Security.*
12. *Roger Bernard, Pogled na održanu EU-US Conference on the Role of Agriculture in Rural Development, Vašington, 2000.*
13. *Forces Shaping U.S: Agriculture & A Briefing Book, USDA (1997), Washington D.C.*

USA EXPERIENCE IN DEVELOPMENT OF THE LESS DEVELOPED TERRITORIES BY RURAL POLICY MEASURES APPLICATION & SITUATION AND TRENDS

Summary

The United States are performing an authentic policy in development of the less developed areas. It has a character of a highly centralised activity led by the US Department of Agriculture (USDA). Along with that, the practice, programmes, and legislation have established the centres of rural development on the lower, particularly local, levels. As in all other spheres of social life, the Americans have strongly financially supported fundamental and other research in the rural development sphere. Through these, global directions and solutions have been sought for future changes and long-term trends. However, we can already state that the growing disparity of income,

investment in the infrastructure and de-balanced structural relationships between urban and rural are good reasons for creating concrete initiatives and a development strategy for rural economy throughout America. The respective States individually develop various rural programmes while USDA supervises assists and coordinates development process on the principles. Rural Development Councils (SDRC) located in each State have profiled seven institutional dimensions of the rural development policy. Urban America has accepted the fact that it must invest into the rural part, in order to reduce a development gap make a long-term balance in unfavourable balances of intra-government transfers, rationally invest into the infrastructure and prevent unplanned demographical inflows into the cities. However, in comparison with the European model that, by means of expensive macroeconomic projects fundamentally changes the existing social and economic structure, American model is still subordinate to a large farm production. While EU prefers multifunctionality of development in the rural areas, the States are still limited with the factors imposed by big capital. Nevertheless, both Americans and Europeans have been putting efforts in better understanding and harmonisation of the rural development policies, particularly after market liberalisation within STO and Uruguay round. EU has been trying to place subsidisation within the rural economy framework, which would ensure a more favourable position within STO, while the States successfully resist to such principle, since the classic agriculture position is still more dominant than rural economy complex. Thus the Americans, in their implementation of the authentic rural policy measures, still oppose to the European model the aim of which is to, along with deep structural changes, “wrap” the concept of rural economy “into a roll” of non-loyal subsidies and intensification of agricultural production . With their present approach, the States are ensuring progress in the rural sector development, maintaining, on the other side, their competitiveness and dominant position in the world agricultural products market.

Keywords: development, rural development, fundamental research, institutional dimensions, american model, market liberalization, non-loyal, competitiveness.